

Sir James Steuart

[Rozróżnienie między „profit upon alienation”
a pozytywnym powiększeniem bogactwa]

Przed fizjokratami wywodzono wartość dodatkową – czyli zysk, tj. wartość dodatkową w postaci zysku – wprost z *wymiany*, ze sprzedaży towaru powyżej jego wartości. Sir James Steuart nie wyszedł na ogół poza ramy tej ograniczoności; należy w nim raczej widzieć naukowego odtwórcę tego ograniczonego punktu widzenia. Powiadam: „naukowego” odtwórcę. Steuart nie podziela bowiem iluzji, jakoby wartość dodatkowa uzyskiwana przez poszczególnego kapitalistę dzięki sprzedaży towaru powyżej jego wartości stanowiła nowe bogactwo. Odróżnia on zatem zysk *pozytywny* od zysku *względ- nego*.

„Zysk *pozytywny* nie oznacza dla nikogo straty; powstaje w rezultacie *pomnożenia* pracy, większej przemyślności lub sprytu i daje w efekcie powiększenie, czyli wzrost *bogactwa społecznego*... Zysk *względny* wskazuje na czyjąś stratę; jest wyrazem wahania się szali bogactwa między uczestniczącymi stronami, lecz nie oznacza *żadnego przyrostu funduszu ogólnego*... [Zysk] *łączny* łatwo jest zrozumieć; jest to rodzaj zysku... częściowo *względnego*, a częściowo *pozytywnego*... oba rodzaje mogą występować nierozdzielnie w jednej i tej samej transakcji” („Principles of Political Economy”, t. I. The Works of Sir James Steuart etc., wyd. general Sir James Steuart, syn jego etc., w 6 tomach, Londyn 1805, str. 275, 276).

Zysk *pozytywny* powstaje w rezultacie „pomnożenia pracy, większej przemyślności lub sprytu”. W *jaki sposób* powstaje on na tej drodze – z tego Steuart nie usiłuje zdać sobie sprawy. Uzupełnienie mówiące, iż zysk ten daje w efekcie powiększenie i wzrost „*the public good*” [„*bogactwa społecznego*”],

pozwała wnioskować, że St[euart] rozumiał przez to jedynie powiększenie masy wartości użytkowych, uwarunkowane rozwojem sił wytwórczych pracy, i że rozpatrywał zysk pozytywny zupełnie niezależnie od zysku kapitalistów, który zawsze zakłada pomnożenie wartości wymiennej. Dalsze wywody w pełni potwierdzają taki wniosek.

Mówi on mianowicie:

„W cenie towaru rozpatruję dwie rzeczy jako faktycznie istniejące i zupełnie od siebie różne: wartość realną towaru i zysk ze sprzedaży” (str. 244).

Cena towaru zawiera więc dwa zupełnie różne elementy: po pierwsze – *wartość rzeczywistą*, po drugie – *profit upon alienation* [zysk ze sprzedaży], czyli zysk realizowany przy wyżywaniu się towaru przy sprzedaży.

||221| Ten *profit upon alienation* wynika więc stąd, że cena towarów przewyższa ich wartość realną, czyli stąd, że towary sprzedawane są *powyżej* ich wartości. Zyskowi po jednej stronie odpowiada tu *zawsze* strata po drugiej stronie. Nie stwarza się żadnego addition to the general stock [przyrostu funduszu ogólnego]. Zysk, tj. wartość dodatkowa, jest względny i sprowadza się do „a vibration of the balance of wealth between parties” [„wahań szali bogactwa między uczestniczącymi stronami”]. Sam St[euart] odrzuca myśl o możliwości wyjaśnienia wartości dodatkowej w taki sposób. Chociaż jego teoria „vibration of the balance of wealth between parties” w niewielkim tylko stopniu dotyczy istoty i pochodzenia wartości dodatkowej, ma jednak ważne znaczenie przy rozpatrywaniu podziału surplus value [wartości dodatkowej] między różne *klasy* i między różne *rubryki*, jak zysk, procent, renta.

Że Steuart ogranicza cały zysk poszczególnego kapitalisty do tego „relative profit”, do profit upon alienation, widać z następującego:

„Real value [wartość realna]”, mówi on, jest określona przez taką „quantity” [„ilość”] pracy, którą „przeciętnie robotnik danego kraju może na ogół wykonać... w ciągu jednego dnia, tygodnia, miesiąca”. Po drugie: przez „wartość środków utrzymania robotnika oraz niezbędne

3) Wzrost cen i wartości

Wzrost cen i wartości jest wynikiem zmiany siły nabywczej pieniądza. Wzrost cen i wartości jest wynikiem zmiany siły nabywczej pieniądza. Wzrost cen i wartości jest wynikiem zmiany siły nabywczej pieniądza.

Wzrost cen i wartości jest wynikiem zmiany siły nabywczej pieniądza. Wzrost cen i wartości jest wynikiem zmiany siły nabywczej pieniądza. Wzrost cen i wartości jest wynikiem zmiany siły nabywczej pieniądza. Wzrost cen i wartości jest wynikiem zmiany siły nabywczej pieniądza. Wzrost cen i wartości jest wynikiem zmiany siły nabywczej pieniądza.

Wzrost cen i wartości jest wynikiem zmiany siły nabywczej pieniądza. Wzrost cen i wartości jest wynikiem zmiany siły nabywczej pieniądza. Wzrost cen i wartości jest wynikiem zmiany siły nabywczej pieniądza. Wzrost cen i wartości jest wynikiem zmiany siły nabywczej pieniądza. Wzrost cen i wartości jest wynikiem zmiany siły nabywczej pieniądza.

Wzrost cen i wartości jest wynikiem zmiany siły nabywczej pieniądza. Wzrost cen i wartości jest wynikiem zmiany siły nabywczej pieniądza. Wzrost cen i wartości jest wynikiem zmiany siły nabywczej pieniądza. Wzrost cen i wartości jest wynikiem zmiany siły nabywczej pieniądza. Wzrost cen i wartości jest wynikiem zmiany siły nabywczej pieniądza.

Pierwsza strona „Teorii wartości dodatkowej” w rękopisie Marksa (początek VI zeszytu rękopisu z lat 1861–1863)

wydatki, zarówno na zaspokojenie jego potrzeb osobistych, jak i na zakup potrzebnych do jego zawodu narzędzi, co podobnie jak wyżej należy ujmować przeciętnie...". Po trzecie: przez „wartość materiałów” (str. 244, 245). „Gdy te trzy pozycje są znane, cena produktu jest określona. Nie może ona być niższa od sumy tych trzech pozycji, tzn. niższa od *wartości realnej*. Wszystko, co przewyższa tę sumę, stanowi zysk właścicieli manufaktur. Zysk ten będzie pozostawał w określonym stosunku do *popytu* i dlatego wahać się będzie zależnie od okoliczności” (tamże, str. 245). „Stąd wynika konieczność dużego popytu dla rozkwitu manufaktur... Przedsiębiorcy przemysłowi przystosowują swój sposób życia i wydatki do zysku, który uważają za pewny” (tamże, str. 246).

Z tego wynika jasno, że zyskiem „manufacturer's” [„właściciela manufaktury”], poszczególnego kapitalisty, jest zawsze *relative profit*, zawsze *profit upon alienation*, pochodzący zawsze z nadwyżki ceny towaru ponad jego wartość realną, ze *sprzedaży towaru powyżej jego wartości*. Gdyby więc wszystkie towary sprzedawano według ich *wartości*, nie byłoby żadnego zysku.

Steuart napisał o tym oddzielny rozdział, [w którym] rozpatruje szczegółowo: „How profits consolidate into prime cost” [„W jaki sposób zyski łączą się w jedną całość z kosztami produkcji”] (tamże, t. III, str. 11 i nast.).

Z jednej strony Steuart odrzuca pogląd systemu monetarnego i merkantylistycznego, wedle którego sprzedaż towaru powyżej wartości i uzyskiwany stąd zysk tworzą wartość dodatkową, pozytywne zwiększenie bogactwa¹; z drugiej strony podziela pogląd, że zysk poszczególnego kapitalisty nie jest niczym innym, jak nadwyżką ceny nad ||222| wartością, że jest to *profit upon alienation*, który jednakże, według niego, jest tylko *względny*, gdyż zysk po jednej stronie kompensuje

¹ Wprawdzie nawet według systemu monetarnego zysk tworzy się nie wewnątrz kraju, lecz tylko z wymiany z innymi krajami. To samo zresztą pozostaje [w kręgu pojęć] systemu merkantylistycznego, [według którego] wartość ucieleśnia się w pieniądzech (złocie i srebrze) i dlatego wartość dodatkowa znajduje wyraz w bilansie handlowym zamykającym się saldem pieniężnym*.

* W rękopisie przypis ten znajduje się na marginesie – Red.

strata po stronie drugiej i dlatego ruch zysku jest tylko „a vibration of the balance of wealth between parties”.

W tym więc sensie Steuart jest *racjonalnym* wyrazicielem systemu monetarnego i merkantylistycznego.

Jego zasługa w ujęciu kapitału polega na tym, iż wskazał, jak dokonywa się proces oddzielania siły roboczej [18] od warunków produkcji jako własności określonej klasy. Steuarta absorbuje wielce *proces powstawania* kapitału, mimo że bezpośrednio nie ujmuje jeszcze tego procesu we właściwej mu postaci, chociaż traktuje go jako warunek istnienia wielkiego przemysłu. Bada ten proces *szczególnie* w rolnictwie i słusznie wnioskuje, że przemysł manufakturowy jako taki powstaje dopiero dzięki procesowi oddzielania dokonującemu się w rolnictwie. A. Smith zakłada, że omawiany proces oddzielania już się dokonał.

(Książka Steuarta 1767 (Londyn), *Turgota* 1766, A. Smitha 1775) [14].